

Nr 313.

Av herr Lithander m. fl., *angående åvägabringande av en undersökning rörande aktiebolaget Vin- och spritcentralens och dess dotterbolags verksamhet m. m.*

Att lagstiftningen även efter antagandet av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljningen av rusdrycker räknade med en fortbestående, ej alltför obetydlig partihandel med vin och finare spirituosa framgår av författningens bestämmelser rörande partihandeln med dylika drycker. Vidkommande organisationen av denna handel hade man och har man att välja i huvudsak mellan tre utvägar, att fördela handeln på ett större antal enskilda näringsidkare att ordna densamma såsom statsmonopol eller att låta densamma handhas av organ i bolagsform. Det får antagas, att den sistnämnda anordningen för aktiebolaget Stockholmssystemet framstått såsom den lämpligaste, ty kort efter det förenämnda författning utkommit bildades under oktober månad omförmälda år av sagda aktiebolag isamverkan med dåvarande finansministern aktiebolaget Vin- och spritcentralen med uppgift, utom annat, att driva handel med sprit och andra alkoholhaltiga drycker samt med aktier, fördelade uti preferens- och stamaktier, vilka senare för övrigt numera, såsom känt är, äro överlåtna på tio personer uti framskjuten samhällsställning. Enligt ett uttalande i statsrådsprotokollet för den 31 december 1917 gav även finansministern sin anslutning till tanken på partihandel genom bolag, liknande detaljhandelsbolag. Vin- och spritcentralen började nu i rask följd inlösa de bestående vin- och sprit-handelsaffärerna samt gjorde därefter år 1918 under hänvisning till sin dominerande ställning inom vin- och spritbranschen för sig och med sig förbundna firmor anspråk på monopol å importen av spritdrycker. Kontrollstyrelsen, såsom beslutande myndighet å hithörande område, tillmötesgick detta anspråk dels genom att åt Vin- och spritcentralen giva, och dels genom att, fränsett ett undantag, för andra firmor vägra partihandelsrätt. Med den sålunda faktiska monopolställningen för spritcentralen uppkom nu av sig själv den frågan, huru det allmännas inflytande inom organisationen för partihandeln med rusdrycker bäst borde ordnas. I detta

ämne begärde 1921 års riksdag en utredning samtidigt med att riksdagen avslöt motionsvis framställda yrkanden om ändring i den tillskapade monopolställningen. Under debatten i kamrarna anfördes att spritcentralen, mot vilken uttalades starkt klander för vissa affärer, jämte sina dotterbolag intoge en oklar ställning till staten, en oklarhet, som borde avlägsnas, att dotterbolagen, med förekommande tendens till frikostighet mot pensionärer, voro för många och att följaktligen vissa av dem borde upplösas och ingå i centralen samt andra utan vidare upplösas m. m. I proposition till 1922 års riksdag nr 191, föranledd av riksdagens omförmälda anhållan, avgav Kungl. Maj:t förslag om, jämte annat, ordnandet på visst sätt av partihandeln med rusdrycker. Om förslaget uttalade visserligen vederbörande utskott, bevillningsutskottet, i betänkande nr 46, att det i allt väsentligt tillgodosåg de vid 1921 års riksdag uttalade önskemålen, men annan uppfattning blev även framförd, i det åtskilliga reservanter inom utskottet förmenade, att en del av de riktlinjer, vilka av riksdagen 1921 anvisats, blivit allt för lättvindigt behandlade och att de omorganisationsförsök av spritmonopolet, som i propositionen försökts, lämnat den bestående organisationen med fel och förtjänster i det hela orubbad. Icke ens den angelägna åtgärden att betryggande överföra spritcentralens stamaktiepost i statens händer hade åstadkommits. Något säkert skydd för att partihandeln med rusdrycker icke bleve utövad i privatekonomiskt intresse lämnade den till lagfästade föreslagna organisationen icke. Icke heller hade säkerhet skapats, att landets verkliga intressen alltid komme att som sig borde bli tillvaratagna vid de vidlyftiga förbindelser med utlandet, som det förevarande privatmonopolet måste komma att få. Propositionen förföll, för att med någon ändring återkomma vid 1923 års riksdag. Proposition, med förslag till vissa ändringar uti förordningen angående försäljning av rusdrycker, nu betecknad såsom nr 170, blev detta år bifallen. Ändringarna, vilka fortfarande äro i gällande kraft, rörde, utom annat, just partihandeln. Där emot kommo enskilda motioner, nr 130 i första kammaren och nr 182 i andra kammaren, med förslag till undersökning angående Vin- och spritcentralens affärsställning att förfalla. Dock vunno motionerna bifall i den ena kammaren, och mot propositionen restes visst motstånd i båda. Inom bevillningsutskottet funnos reservanter, vilka mot utskottets över propositionen avgivna betänkande, nr 41, klagade att propositionen lika litet som 1922 års proposition innehöll någon mera ingående utredning i den stora och invecklade frågan, utan egentligen endast kom med vad utskottet 1922 för sin del föreslagit, men riksdagen avslagit. Innan en utredning, omfattande såväl en undersökning av andra vägar för ordnande av partihandeln som även en ingående granskning av Vin- och spritcentralens hittillsvarande verksamhet och förutsättningar för den ifrågasatta uppgiften, blivit verkställd, borde propositionen ej bifallas.

Sedan emellertid 1923 års lagändring banat vägen avslöts mellan Kungl.

Maj:t å statens vägnar samt Vin- och spritcentralen avtal om upplåtelse för fem år från och med den 1 jan. 1924 om uteslutande rätt för spritcentralen eller eljest bolag, vari spritcentralen har övertäggande inflytande, att inom riket bedriva partihandel med rusdrycker enligt gällande författningar samt med en del ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolagets verksamhet och drift. Spritcentralen ålades:

att under den tid, avtalet gäller, bedriva sådan handel, som partihandelsbolag skall handhava,

att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt,

att bedriva inköp, tillverkning och beredning av rusdrycker på sådant sätt, att berättigade handelsintressen från leverantörer tillgodoses, att garanti vinnes för en fullt årlig varubeteckning, och att behörig hänsyn tages till den konsumerande allmänhetens smak och vanor,

samt att vid sin försäljning av rusdrycker tillämpa sådana prissättningsgrunder, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, på samma gång som åt bolaget beredes skälig inkomst av rörelsen. § 2.

Spritcentralen förbjöds att från avtalets dag, så länge dotterbolag vore anslutet till spritcentralen, vidtaga eller biträda åtgärd, varigenom spritcentralens inflytande över bolagets rörelse och verksamhet förminskades. § 9.

Spritcentralen förband sig tillse:

att gällande bestämmelser om rätt till vinstutdelning från dotterbolag och tillgångarnas fördelning vid eventuell upplösning av dotterbolag icke i för spritcentralen ogynnsam riktning förändrades,

att av dotterbolag ej verkställdes avskrivningar eller avsättningar till fonder i vidare mån än enligt de bestämmelser, som gällde för spritcentralen,

att dotterbolag icke utan särskilt medgivande från spritcentralen åtog sig förpliktelser, som kunna medföra avsevärda utgifter, eller verkställer mera betydande kapitalplaceringar.

Man behagade i avseende å kontraktet, vilket vi granskat efter dess föreslagna avfattning i riksdagstrycket, bemärka, huru skickligt synpunkten av statens inkomst av partihandeln med rusdrycker är satt i skymundan och huru tänjbart de eljest mycket enkla men dock riktiga bestämmelserna äro avfattade.

Nu kommer mycket, ja, nästan alltsammans, an på tillämpningen. Vi förmena, att det därutinnan ej är väl beställt endast därmed, att Kungl. Maj:t utser vissa styrelseledamöter, jourhavande direktör och vissa reviso-

rer i spritcentralen. En ganska utbredd och numera otålig folkmening står på vår sida. Denna folkmening önskar dagsljus över verksamheten i spritcentralen med underlydande in i detaljerna. Vi anse, att genom sakkunniga, helst utsedda bland kvalificerade personer från riksdagens särskilda partier, och självfallet sådana, som alltid stått spritcentralen och dess drift fjärran, fortast möjligt under löpande avtalstid en undersökning inom spritcentralen och dess dotterbolag göres till utredning, huruvida icke stamaktierna tilläventyrs böra omedelbart inlösas, huruvida dotterbolag, vilka i åtskilligt endast äro pensionsinrättningar, tilläventyrs verkligen finnas, huruvida icke dotterbolag, som onödigt tynga affären, kvarstå, huruvida vid inköp av vin och andra rusdrycker från utlandet slentrian ej in nästlat sig samt mellanhänder i någon mån blivit gynnade, huruvida ej spritcentralen gjort utlägg låt vara i syften, som synts beaktansvärda, men dock till minskning av belopp, som bort till statskontoret för statsverkets räkning inlevereras. Vi framhålla att i avseende å förestående vi ej äro blinda, att spritcentralen kan invända, att, då staten med spritcentralen träffat visst avtal samt med stöd av detta har inflytande å den dagliga och allmänna förvaltningen ävensom inom styrelse och revision, staten därmed bör nöjas, och således spritcentralen, anseende sig såsom en privat inrättning, skulle ställa sig avböjande mot ytterligare undersökning; men vi förvänta ej något sådant.

Då såvitt vi hava oss bekant efter 1923 intet inträffat, som ger anledning till det antagande att, när spritcentralens avtal med Kungl. Maj:t den 31 dec. 1928 utgår, spritcentralen utan vidare skulle få sitt avtal på gällande villkor förnyat, lärer en enligt vår mening önskvärd, i tid vidtagen grundlig undersökning inom spritcentralen giva god vägledning beträffande riktlinjerna för rusdryckspolitikens framtida bedrivande.

På grund av vad vi sålunda anfört, få vi vördsamt hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att genom sakkunniga, helst utsedda bland riksdagens särskilda partier, en undersökning rörande aktiebolaget Vin- och spritcentralens och dess dotterbolags verksamhet omedelbart måtte företagas i ändamål att bereda statsmakterna en säker uppfattning, huruvida spritcentralen och dess dotterbolag drivas med största möjliga besparing av omkostnaderna, efter stadgade prissättningsgrunder samt utan vare sig gynnande eller missgynnande av in- eller utländska leverantörers eller agents berättigade handelsintressen,

ävensom att för riksdagen framlägga undersökningens resultat samt i den mån sådant kan anses erforderligt jäm-

väl de förslag, vilka av undersökningen, såvitt angår frågan om partihandeln med rusdrycker, tilläventyrs kunna bliva en följd.

Stockholm den 21 januari 1926.

Edvard Lithander.

N. E. Nilsson.

Nils Winkler.

Harald Laurin.

Adolf Wallerius.

*M. L. Petersson,
Broaryd.*

Thore Alströmer.

Arthur Heiding.

*Th. Gardell,
Gans.*

Edvard Olsson.

Janne Nilsson.

Ivar Anderson.

Emil Bengtsson.

Joh. G. Svensson.

Herman Andersson.

*Nils Johansson
Brånalt.*

Cornelius Olsson.

Cl. Lindskog.

Oscar N. Olsson.
